

Az online oktatás „tízparancsolata”

Pšenáková Ildikó¹, Pšenák Peter²

¹ildiko.psenakova@truni.sk, ²psenak9@uniba.sk
Trnava University in Trnava, Comenius University in Bratislava

Absztrakt. Még ha a tanulmány címében, lehet kicsit viccesen, parancsolatoknak nevezzük, de inkább jótanácsoknak szántuk, melyekkel segíteni szeretnénk elsősorban a leendő pedagógusoknak, de a jelenleg már gyakorló pedagógusok is találhatnak benne hasznos gondolatokat. A „parancsolat” a járványhelyzet alatti táv- illetve online oktatás alatt szerzett saját tapasztalataink alapján szedtünk össze. Ezeket szeretnénk megosztani olvasóinkkal, remélve azt, hogy segítségükre lesznek, ha hasonló helyzetekben lesznek kénytelenek oktatni.

Kulcsszavak: távoktatás, online tanítás, tapasztalatok, jótanácsok

1. Bevezetés

A távoktatás és az online tanulás a koronavírus okozta pandémia előtt szinte csak a felsőoktatásban volt jelen, ahol a diákok többsége tanulni akartak és nem azért tanult, mert iskolába járni és tanulni kötelező. A kialakult járványhelyzet azonban számos változást idézett elő az iparban, a mezőgazdaságban, a kultúrában és az oktatásban is. A vírus terjedésének megelőzése vagy lassítása érdekében bezárták az éttermeteket, gyárakat, üzleteket és be kellett zárni az iskolák kapuit is. Az általános és középiskoláknak is át kellett állniuk a távoktatásra, ami hatalmas és szokatlan változást jelentett.

A gyakorló pedagógusok, különösen az alsó tagozatos oktatásban, nem voltak kellőképpen felkészülve a távoktatásra, illetve az online tanításra, ezért a járvány okozta helyzet meglepte őket. Nem kizárt, hogy ilyen vagy hasonló, esetleg még rosszabb helyzet (háború) ismét kialakul, ezért szükséges, hogy a jelenlegi és leendő pedagógus hallgatókat erre felkészítsük. Ha a leendő pedagógusok megismerkednek a távoktatási formákkal, felkészülnek az online térben végzett munkára, szinte biztosak lehetünk benne, hogy szükség esetén megbirkóznak a távoktatás kihívásaival.

2. A távoktatás néhány formája

Jelenleg a távoktatás megvalósítására számos technikai eszköz (személyi számítógép, táblagép, mikrofon, mobiltelefon, interaktív tábla, projektor stb.) és az információs és kommunikációs technológiák különféle formái (internet, WiFi, mobilhálózatok – 3G, 4G, 5G stb.) állnak rendelkezésre. Ezek szövegek, képek és hangok segítségével is biztosítják a kapcsolatot a tanár és a diákok között. A pedagógusok a tanítás során biztosítják a diákok számára a tananyagokat, amelyek különböző weboldalakon érhetnek el, de a diákok önállóan is kereshetnek webes adatokat és kiegészíthetik ismereteiket.

A kommunikációs eszközök és lehetőségek sokrétűsége okozza, hogy a távoktatásban különböző megközelítések és eljárások kerülnek alkalmazásra, amelyeket a pedagógusok a számukra legmegfelelőbb, illetve a rendelkezésre álló eszközök lehetőségei alapján választanak ki. Ez az oka annak, hogy a gyakorlatban a távoktatás különféle formái alakultak ki, amelyeket gyakran kombinálnak az oktatás során, és néha még a tanár sem veszi észre, hogy a távoktatás különböző formáit használja.

A gyakorlatban jelenleg használatos távoktatási formák ábrázolására az 1. ábrát hoztuk létre. Ezzel arra akartunk utalni, hogy az egyes formák egymáshoz kapcsolódnak, bizonyos jellemzőikben kiegészítik egymást, és bizonyos gyakorlatokban átfedik egymást, vannak közös és eltérő jellemzőik,

mindegyik valamiben a legjobb, valamiben rosszabb, ezért nehéz hierarchiát kialakítani közöttük. Lényegében összekapcsolják, és a végén egy egészet alkotnak – a távoktatást.

1. ábra: A távoktatás formái

Nem szeretnénk a tanulmányban aprólékosabban foglalkozni az összes típussal, de azért említettük meg őket, hogy éreztessük a távoktatás különböző létező formáit, melyeket a leendő pedagógusoknak jó lenne ismerni, hogy szükség esetén ki tudják választani a nekik megfelelőt. Ha a leendő pedagógusok tantervébe sikerül beiktatni olyan tantárgyat, mely a távoktatással, annak formáival, lehetőségeivel, előnyeivel, hátrányaival foglalkozik, és megtanítjuk őket mikor és hol lehet, illetve szükséges használni, akkor további tudást és képességet adunk a tarsolyukba. Ezzel lehetőséget is kapnak arra, hogy a távoktatás formáit nem csak járványhelyzetben, de más helyzetekben is tudják használni.

3. Online oktatás

A távoktatás egyik leggyorsabban fejlődő módszere az online oktatás. Gyorsabban terjed azokban az országokban (Amerikai Egyesült Államok, Szingapúr, Japán, Kanada, Ausztrália, Új-Zéland, Európa nagy része), ahol a nagy sebességű szélessávú internet-hozzáférés dominál, az ország szinte minden iskolája és nagyszámú háztartása kapcsolódik hozzá, és a lakosság nagy százaléka rendelkezik a szükséges képességekkel. [1]

Az online oktatás előnye abban rejlik, hogy képes:

- többcsatornás oktatás biztosítására, beleértve a nyomtatott tartalmat, hangot, képet és videót,
- több formátum biztosítására a szöveges, hang- és video kommunikációhoz valós időben,
- együttműködés biztosítására a kollégákkal a világ minden tájáról,
- a „bárhol” tanulás biztosítására, feltéve, hogy a diákok hozzáférnek az internethez.

Az online oktatás legegyszerűbb jellemzése lehet az lenne, hogy egy olyan távoktatási formáról van szó, amelyben a résztvevők térben különböző helyeken tartózkodnak, de a tanítás egyszerre történik, olyan eszközökön keresztül, amelyek lehetővé teszik a résztvevők kép- és hangkapcsolatát.

Az online oktatás részalmazának tekinthetjük például a:

- *szinkron tanulást* – amikor minden diák egy időben és gyakran ugyanazon a helyen tanul együtt, de a tanár egy másik helyen van. A tanár és a diákok digitális összekötésére a videokonferencia vagy a telekonferencia szolgál.
- *hibrid tanulást* – vegyes oktatási rendszer, amelyben néhány diák személyesen (alapvetően offline) van jelen, míg más diákok online kapcsolódnak ugyanahhoz az órához.
- meghatározott időpontban tartott *online kurzusokat* – a diákok előre megadott időpontban egy adott virtuális helyet látogathatnak meg. Ez lehetővé teszi a diákok számára, hogy a világ bármely pontjáról kapcsolódjanak, tanuljanak és kommunikáljanak egy oktatóval vagy egymással.

Az online oktatás azonban rejtett pénzügyi költségekkel is jár a diákok számára. Ez elsősorban azokat érinti, akik addig az iskola által biztosított technikai eszközöket használták. Ha online órákon szeretnének részt venni, akkor megfelelő technikai eszközökre van szükségük, amelyek biztosítására anyagi forrásokat kell fordítani. Ezek a költségek például magukban foglalják:

- a személyi számítógép vásárlását,
- az internetkapcsolat biztosítását,
- webkamera, fejhallgató és mikrofon vásárlását, ha azok nem részei a számítógépnek,
- a közszolgáltatások költségeit (pl. villany, internet szolgáltatás díja...).

Sajnos, Szlovákiában is még vannak olyan lakossági csoportok, amelyek nem engedhetik meg maguknak ezt a kiadást, így nem vehetnek részt online órákon vagy más távoktatási formákon.

Az online oktatással kapcsolatos problémákat az alacsonyabb hálózati kapcsolati sebesség is okozhat. A gyenge (lassú) internetkapcsolat megnehezítheti a videók vagy a valós idejű konferenciák követését.

Az online oktatás iránti igény azonban világszerte folyamatosan nő. Ennek oka az új technológiák kölcsönhatása, az internethasználat globális növekedése, valamint az internetet és az információs és kommunikációs technológiákat kezelni képes, képzett munkaerő iránti növekvő kereslet. A szakértők még 2018-ban úgy becsülték, hogy az online oktatás jó úton halad, hogy 2025-re az oktatás fő módszerévé váljon. Akkor még nem tudhatták, hogy becslésüket a világjárvány miatt erősen túlbecsülték. [2]

4 „Tízparancsolat” vagy „jó tanácsok”

A Nagyszombati Egyetemen és a Comenius Egyetemen az oktatás négy szemeszteren keresztül online formában folyt. Ezalatt az idő alatt a szerzők sok tapasztalatot szereztek és kutatói munkát is végeztek a távoktatás és a hagyományos oktatás eredményeinek összehasonlítására. A gyakorlati tapasztalatok alapján és a folytatott munka tartalmi és kutatási eredményeiből érdekes következtetések születtek, amelyek alapján több ajánlást készítettünk a pedagógiai gyakorlat számára. Ezek segíthetik a leendő pedagógusokat a távoktatási forma elsajátításában, de a jelenleg gyakorló pedagógusok is meríthetnek belőlük ihletet, ötletet. Ezeket a következő pontokban foglaltuk össze:

1. Ne használj egyszerre több különböző, online tanulást támogató környezetet!

Indokok: Ha a tanár egyszerre több felületet használ (MS Teams, Skype, Facebook, Whatsapp...), akkor a diáknak váltogatnia kell a környezetek között, amivel időt veszít. Előfordulhat az is, hogy megfelelkezik valamelyik platformról és elmulasztja a fontos információkat. A tanárnak is egyszerűbb az órák adminisztrálása egyetlen programfelületről.

2. Ha lehetséges, rögzítsd a tanórákat!

Indokok: Ha egy előadásról vagy az egész óráról videófelvétel készül, akkor azt közzé lehet tenni, és azok a diákok, akik nem tudtak részt venni az online órán, lejátszhatják azt offline módban, amikor

nekik kényelmes. A tanárnak is előnyös, mert nem kell megismételnie az előadást egy másik diákcsoportnak, nekik el tudja indítani, miközben biztos lehet benne, hogy minden csoportban ugyanazt fogja elmondani, és nem felejt el semmit.

3. Készítsd az online előadást úgy, hogy rögzíthesd, majd terjeszthesd!

Indokok: Az indokok hasonlóak, mint a 2. pontban. Az online óra elkészítésekor célszerű prezentációkat (Power Point, Canva, Google Slides) használni, amelyek növelik a tanítás áttekinthetőségét és a felvételek tartalmának érthetőségét is.

4. Tartsd be az elektronikus tananyagok megfelelő helyes elkészítésének alapelveit!

Indokok: A távoktatás nem valósítható meg megfelelő elektronikus tananyagok használata nélkül. Csak a megfelelően elkészített tananyag teljesíti a pedagógus által neki szánt célját. A tananyagban optimális egyensúlyt kell kialakítani a vizuális észlelés és a grafikus és szöveges információk között. A vizuális támogatás nélküli sűrű szöveges dokumentumok olvashatatlaná válnak. A formák, színek és kontrasztok vizuális hatása nélkül a képernyőn megjelenített információ unalmas és motiválatlan. A diákok biztosan nem néznek meg sokszor olyan rossz minőségű videófelvételt, amelyen eltűnik a hang, vagy ugrál a kép. [3]

5. Használd ki az aszinkron tanítás előnyeit!

Indokok: Sok pedagógus nem vette/veszi észre az online tér adta lehetőségeket. Ez elsősorban a tanítási idők és a diákok tanulási idejének különbsége. Ez a különbség különösen az egyetemeken jól használható, ahol a tanár úgy alakíthatja a munkarendjét, hogy jobban megfeleljen neki és a diákoknak is.

6. Az oktatás időpontjának/idejének tervezéséhez használd az online naptárt!

Indokok: A naptár funkciót szinte minden online oktatást támogató környezet biztosítja. A naptár a csoport (osztály) minden tagja számára látható. A naptárban lehetőség van találkozási időpontok, értesítések, feltételek, változások, konzultációs időpontok stb. beállítására.

7. Hozz létre áttekinthető mappastruktúrát a fájlok, dokumentumok és felvételek tárolásához!

Indokok: A mappák áttekintést biztosítanak az állományok között. A tanárnak egyszerűbb figyelni arra, hogy egyes dokumentumok, tananyagok ne kerüljenek tárolásra többször. Egy áttekinthető struktúrában a diákoknak is könnyebb orientálódni, mert pontosan tudják mit és hol kell keresni.

8. Használj videó hívásokat!

Indokok: Jobb, ha az online óra alatt a résztvevők nem csak nézik a megosztott képernyőt és hallják a tanár hangját, hanem látják is őt. Természetesen ez nem mindig megfelelő az óra teljes időtartamára. A tanár egy videó hívás segítségével egyszerűen és gyorsan (valós időben) adminisztrálhatja az óra menetét. Ha lehetséges, a videó hívások közben javasoljuk, hogy használja a képernyő háttérváltóját. Ezzel elkerülhető, hogy a diákok kritizálják (vagy dicsérik) a pedagógus munkahelyét vagy otthonát. Talán még ennél is fontosabb, hogy nem kell „eltakarítani” a „munkahelyi rendetlenséget”.

9. Gondolj arra, hogy „az ördög soha nem alszik” és „az internet néha összeomlik”!

Indokok: Mindegy, hogy otthonról vagy munkahelyről (irodából, tanteremből) dolgozik a pedagógus, előfordulhat áramszünet, vagy megszakad az internetkapcsolat. Ha ez valamelyik diák részéről történik, akkor nem akkora nagy a probléma, sokszor a többiek észre sem veszik, a baj akkor van, ha ez a tanár oldalán van. Megfelelő megoldás a mobilhálózat használata lehet, amely legalább arra szolgál, hogy a pedagógus értesítse az online óra többi résztvevőjét a problémáról.

10. Legyél te is „YouTuber”!

Indokok: A tanárnak tisztában kell lennie azzal, hogy a diákok lehet egész nap a számítógép előtt ülnek és a képernyőt nézik. A tanárok váltják egymást, a monitoron változnak az előadások ké-

pei/prezentációi, valaki felolvassa a szöveget, jó esetben saját szavaival magyarázza. Fárasztó. Akkor miért váljon egy tanárból „YouTuber”? Azért, hogy egy YouTuberhoz hasonlóan, akár napokig a képernyő előtt tarthassa a diákjait, gyakran szünet nélkül. Ehhez érdekes módon kell „fűszereznie” az órái menetét. [4]

5. Befejezés

Nyilvánvaló, hogy a járványhelyzet alatt gyakorolt távoktatási formákkal szerzett tapasztalatok hasznosak voltak és hasznosak maradtak a résztvevők mindkét oldalán, azaz pedagógusoknak és diákoknak is egyaránt. Kiderült, hogy az online oktatás (távoktatás) lehet hatékony és sok diák számára még kényelmesebb is.

A cikkben megfogalmazott ajánlásainkat elsősorban a leendő és gyakorló pedagógusoknak szántuk, mivel ők azok, akik részt vesznek az online oktatás sikeres megvalósításában. Ők azok, akik tudásukat és tapasztalataikat a jövő nemzedékének nevelésében tudják kamatoztatni, hogy diákjaik iskolai végzettsége a lehető legmagasabb szintet érje el, függetlenül attól, hogy milyen képzésben részesültek.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány a KEGA 012TTU-4/2021: „Integrácia využívania dištančných výučbových procesov a tvorby elektronických učebných materiálov do edukácie budúcich pedagógov.” (A távoktatási folyamatok alkalmazásának és az elektronikus tananyagok készítésének integrálása a leendő pedagógusok oktatásába) című projekt keretében készült.

Irodalom

1. Burns, M.: *Distance Education for Teacher Training: Modes, Models, and Methods*. Education Development Center, Inc. 2011.
<https://www.edc.org/sites/default/files/uploads/Distance-Education-Teacher-Training.pdf> (utoljára megtekintve: 2022.10.22.)
2. Palvia, S., Aeron, P., Gupta, P., Mahapatra, D., Parida, R., Rosner, R., Sindhi, S.: *Online Education: Worldwide Status, Challenges, Trends, and Implications*, In: Journal of Global Information Technology Management, 21 (2018) 4, 233-241, DOI: 10.1080/1097198X.2018.1542262
3. Pšenáková, I.: *Tvorba didaktických interaktívnych materiálov a kritériá bodnotenia ich kvality*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2021. online, 50 s.
<https://pdf.truni.sk/veda-vyskum?e-kniznica#monografie>
4. Pšenáková, I., Pšenák, P., Kováč, U.: *Skúsenosti a poznatky z on-line vzdelávania počas pandémie covid-19 = Experience and knowledge from online education during the covid-19 pandemic*. In: Proceedings of 33. DidMatTech 2020 Conference. Budapest: Eötvös Loránd University, Trnavská univerzita v Trnave, 2020. [online] 110-118.